

**PROGRAM PRZECIWDZIAŁANIA
AGRESJI I PRZEMOCY
W SZKOLE PODSTAWOWEJ
W MANASTERZU**

SPIS TREŚCI

WSTĘP	3
CZEŚĆ TEORETYCZNA	4
AGRESJA	4
PSYCHOLOGICZNY PORTRET AGRESORA	6
PSYCHOLOGICZNY PORTRET OFIARY	6
I. DIAGNOZA	9
II. CELE GŁÓWNE PROGRAMU	10
DZIAŁANIA SŁUŻĄCE REALIZACJI CELÓW OGÓLNYCH.....	10
III. CELE SZCZEGÓŁOWE	12
DZIAŁANIA WSPIERAJĄCE REALIZACJĘ CELÓW SZCZEGÓŁOWYCH	12
ZADANIA INFORMACYJNE	12
ZADANIA EDUKACYJNE	12
ZADANIA O CHARAKTERZE ALTERNATYWNYM	13
ZADANIA INTERWENCYJNE.....	13
EWALUACJA PROGRAMU.....	15
ZAŁĄCZNIKI.....	16
[zał.2] SYSTEM INTERWENCJI.....	17
[zał.3] PROCEDURA W PRZYPADKU UJAWNIEŃ AGRESJI	18
[zał.4] SYSTEM NAGRÓD I KAR	19
Sankcje, kary	19
Nagrody.....	19
[zał.5] NAJCZĘSTSZE FORMY ODDZIAŁYWANIA NA SKRZYWDZONE DZIECKO	20

WSTĘP

Jednym z najbardziej widocznych zjawisk dokonujących się wśród młodzieży w ostatnich latach jest eskalacja zachowań nasyconych agresją. Z uwagi na wymiar i natężenie tego zjawiska postanowiliśmy stworzyć program, którego celem byłoby zminimalizowanie przyczyn agresji i przeciwdziałanie przemocy, a także wskazanie właściwych wyborów życiowych i umiejętności rozładowania napięcia w alternatywny sposób. Zdajemy sobie sprawę, że szkoła jako placówka edukacyjno-wychowawcza w dużej mierze odpowiada za kształtowanie właściwych postaw społecznych swych uczniów, musi więc wskazać im właściwą drogę w życiu, naświetlić pozytywne postawy społeczne i moralne, dzięki którym będą prawidłowo funkcjonowali w społeczeństwie. Aby program ten przyniósł zamierzone efekty musi być wspierany ściśle współpracą ze środowiskiem rodzinnym, w którym młodzi ludzie wznoszą się.

Założenia teoretyczne programu wynikają z podstawowych prawidłowości i zasad psychologii ogólnej i społecznej.

CZĘŚĆ TEORETYCZNA

AGRESJA– w znaczeniu potocznym oznacza wrogie ruchy i zachowania mające na celu wyrządzenie komuś szkody, straty czy bólu. Jest ona pokazaniem pozycji dominującej. Agresja jest zapalnikiem przemocy.

Agresja pośrednia objawia się przez ignorowanie poleceń i zakazów, wydawanie nieprzychylniej opinii, agresja przemieszczona to np.: trzaskanie drzwiami, rzucanie przedmiotami, niszczenie wytworów własnej pracy, pisanie po ławkach, ataki na rówieśników, a agresja werbalna przejawia się aroganckimi, obraźliwymi wypowiedziami.

Przyczyny zachowań agresywnych u dziecka:

- agresja i przemoc w rodzinie,
- chaos w rodzinie,
- negatywny lub chłodny stosunek rodziców do dziecka,
- brak wyznaczonych granic, których dziecku nie wolno przekraczać w zachowaniu wobec rodziców, rodzeństwa, rówieśników,
- mało rozwinięta samokontrola swoich emocji,
- ustabilizowane wzory zachowań agresywnych i stosowania przemocy,
- używanie alkoholu i narkotyków,
- nuda,
- przekazywana w telewizji przemoc.

Najczęstsze przejawy agresji fizycznej wśród uczniów:

- pobicia i bójki,
- przestraszanie,
- niszczenie cudzych rzeczy,
- niszczenie sprzętu szkolnego,
- zachęcanie do bicia,
- wymuszanie,
- bicie młodszych kolegów,
- napastowanie fizyczne przez zorganizowaną grupę.

Agresja słowna uczniów wyraża się poprzez:

- groźenie pobiciem,
- przezywanie,
- przekleństwa,
- ordynarne odzywki,
- wyśmiewanie,
- kłótnie,
- groźenie skarżeniem,
- napastowanie słowne przez zorganizowaną grupę.

zachowania uczniów służą m. in.:

odreagowaniu złości, wyżyciu się, osiągnięciu jakiegoś celu, zwróceniu na siebie uwagi, zaspokojeniu potrzeb, rozładowaniu lęków i napięć, demonstracji siły, maskowaniu lęku i słabości, zdobyciu akceptacji grupy, odpowiedzi na agresję («przemoc rodzi przemoc»).

PRZEMOC– działanie powodujące naruszenie praw człowieka. To każde działanie, słowo, które nas poniża, powoduje krzywdę, cierpienie.

Istotą przemocy fizycznej jest zadawanie i powodowanie cierpień. Oto jej cztery podstawowe formy:

- bicie– uderzanie ręką, uderzanie przedmiotami, szarpanie za włosy, za uszy, kopanie, popychanie i inne,
- przymuszanie– do trzymania podniesionych rąk, do klęczenia, wykonywania różnych prac fizycznych, zmiany miejsca przebywania, opuszczania klasy szkolnej i inne,
- ograniczanie– zakaz wychodzenia z klasy szkolnej, szkoły, mieszkania, wiązanie, zakaz jedzenia i inne,
- pozbawianie– noszenia ulubionej odzieży, spotkań towarzyskich, stałego miejsca przebywania w jakimś pomieszczeniu i inne.

Przemoc emocjonalna wobec dziecka może się przejawiać na różne sposoby:

- przemoc słowna polegać może na oczernianiu, zawstydzaniu, oskarżaniu, przezywaniu (obniża poczucie wartości i porównuje go z innymi dziećmi), naśmiewanie się,
- odrzucenie (fizyczne i emocjonalne),
- degradowanie czyli ocenianie, obniżanie poczucia wartości poprzez krytykę, porównywanie do innych,
- terroryzowanie czyli straszenie lub zastraszanie,
- izolowanie od środowiska zewnętrznego, od grup rówieśniczych, od zajęć pozaszkolnych, od dalszej rodziny (dziadków, cioć, etc.), nie wyrażanie myśli i uczuć wewnątrz rodziny, zakaz budowania własnej indywidualności,
- obowiązek istnienia w strukturach, tzn. że dziecko musi funkcjonować w zaakceptowanej strukturze, ryzykiem takiego postępowania wobec dziecka jest możliwość pojawienia się w przyszłości psychoz środowiskowych i osobowościowych,
- korumpowanie, czyli zmuszanie do kradzieży, żebractwa, proponowanie lub przymuszanie do picia alkoholu,
- eksploatacja, czyli przymuszanie do czynności i ról przekraczających możliwości rozwojowe dziecka, przejawiające się w zamianie ról i przemocy seksualnej,
- pozbawianie stymulacji emocjonalnej, intelektualnej, społecznej,
- niepewne i niestabilne wychowanie, czyli brak czytelnych zasad i norm wychowania

Czynniki ryzyka:

- bezrobocie w rodzinie, bieda, marginalizacja społeczna,
- przemoc i niewydolność wychowawcza rodziny,
- niska samoocena,
- zatarte granice, brak pozytywnych wzorów,
- brak jasno określonych norm etycznych i moralnych,
- używanie substancji psychoaktywnych,
- niepowodzenia szkolne,
- niezaspokojenie pragnień i potrzeb,
- przynależność do nieformalnych grup i subkultur,
- gloryfikacja przemocy w mediach

Czynniki zapobiegające:

- aktywna współpraca w rozwiązywaniu problemów wychowawczych ucznia na linii szkoła– dom,
- działania profilaktyczne dostosowane do potrzeb szkoły,

- zajęcia pozalekcyjne kompensujące deficyt poznawczy, emocjonalny i wychowawczy,
- pomoc materialna w ramach posiadanych środków finansowych oraz współpraca z organizacjami pomocowymi działającymi na terenie gminy,
- zajęcia integracyjne zespołu klasowego.

PSYCHOLOGICZNY PORTRET AGRESORA

Typowych agresorów charakteryzuje stosowanie przemocy wobec rówieśników. Mają stosunkowo małą samokontrolę i tendencję do zachowań agresywnych wtedy, gdy przeżywają strach lub stres. Stosują agresję i przemoc, gdy cierpią z powodów osobistych, rodzinnych i społecznych. Łatwo wpadają we frustrację, są impulsywni mają stałe wzorce do zachowań agresywnych i stosowania przemocy. W powszechnej opinii psychologów i psychiatrów, osoby o agresywnym zachowaniu są w rzeczywistości niespokojne i niepewne siebie.

Agresorzy wykazują dużą aktywność i energię, chcą panować nad otoczeniem podporządkowując sobie innych i czerpią z tego satysfakcję. Wychowują się w rodzinach z licznymi problemami (alkoholizm, przestępstwa, przemoc, rozwody, itp.), gdzie dorośli stosują podwójne wzorce zachowań (np. co innego mówią, a co innego robią) i znajdują się w trudnych warunkach materialnych. To wszystko może wywoływać w nich wrogość wobec otoczenia. Agresorzy czerpią korzyści materialne i psychiczne ze swojej przemocy. Ich ofiary muszą dostarczać im np. papierosy lub inne rzeczy, mające dla nich wartość. Warto dodać, że agresorzy cieszą się swoistym prestiżem w najbliższym otoczeniu (koledzy, znajomi).

Dzieci agresywne:

- dokuczają, wyśmiewają, ośmieszają, przezywają, robią sobie żarty — bijąc popychając, kopiąc — swoją agresję kierują głównie do słabszych, bezbronnych,
- mają potrzebę dominacji wobec innych, chcą ich podporządkować sobie, używając groźby i siły, bronią własnych praw, lekceważąc prawa innych,
- łatwo popadają w gniew, są impulsywni, sfrustrowani,
- nie umieją poradzić sobie z trudnościami i przeciwnościami, trudno jest im stosować się do ogólnie przyjętych reguł,
- generalnie są nastawieni «na nie», przyjmują postawy wrogie,
- są zadowoleni z własnych zachowań, bez poczucia wstydu i winy,
- mają łatwy kontakt z otoczeniem, umieją się wybronić w trudnej sytuacji, mają na wszystko odpowiedź,
- są biegłe w udawaniu,
- dość wcześnie prezentują zachowanie antyspołeczne tj. kradzież, wandalizm, picie alkoholu.

Osobowość sprawcy jest osobowością sztywną, w której występuje brak zdolności regulowania własnych emocji, brak umiejętności kontroli. Jego psychika i osobowość jest pofragmentowana, dużo w niej złości, wściekłości, bezsilności, uczuć dysforii i pustki. Osoby te często deklarują, że ich ciała są zbrukane, dokonują ataków na własne ciało (samookaleczenie), często w stanie dysocjacji i transu.

PSYCHOLOGICZNY PORTRET OFIARY

Są to najczęściej osoby z niską samooceną, niepewne, ostrożne, wrażliwe dzieci, które:

- przezywane, wyśmiewane, ośmieszane, poniżane, zmuszane do posłuszeństwa, obwiniane, nie są akceptowane przez innych, wstydzą się, że są sprowadzane do roli ofiary, są z tego powodu nieszczęśliwe i załamane,
- w desperacki sposób próbują zdobyć akceptację agresorów (np. kradną dla nich),
- strach, zamknięcie w sobie i negatywne wyobrażenie o sobie powoduje, że nie są zdolne do wyrażania swoich uczuć i dobrej komunikacji z otoczeniem,
- są wyizolowane, samotne,
- mają nieoczekiwane zmiany nastroju — irytacje i nagłe wybuchy,
- mają trudności w wypowiedaniu się,
- mogą same używać przemocy wobec słabszych od siebie,
- nagle nie lubią szkoły i unikają chodzenia do niej,
- spóźniają się do szkoły, w szkole trzymają się blisko nauczycieli lub innych dorosłych,
- tracą zainteresowanie nauką i mają z nią kłopoty,
- mają trudności z zabraniem głosu w klasie, sprawiają wrażenie niespokojnych i niepewnych siebie,
- często skarżą się na bóle głowy, brzucha (zwłaszcza rano), nie mają apetytu,
- mają siniaki, rany, zadrapania, okaleczenia, podarte ubrania, zniszczone rzeczy osobiste, czego nie można wyjaśnić w racjonalny sposób, a co oznacza, że powstały w wyniku fizycznych na nie napadów.

Uraz czyli trauma powoduje niepowetowane szkody w psychice ofiary, które przejawiają się w szeregu patologicznych sposobów zachowania:

- przywiązanie do prześladowcy (sprawcy),
- patologiczne możliwości obronne psychiki, które są silnie destruktywne ale nie służą rozwojowi jednostki,
- brak poczucia więzi, bezpieczeństwa, siły, kontroli,
- ofiara ma poczucie, że nie może na nikim polegać,
- wytwarzają się nieprawidłowe relacje pomiędzy ciałem a psychiką, nieświadomością a świadomością, pojawiają się zachowania dysocjacyjne, bulimia, zaburzenia psychoseksualne oraz uzależnienia,
- pojawia się zagrożenie i strach przed śmiercią własną i osób bliskich,
- sposób doświadczania przemocy w sposób nieprzewidywalny (chaotyczny) wprowadza stan gotowości i czujności psychicznej, zdolność do odczytywania sygnałów pozawerbalnych, występują zaburzenia snu,
- pojawia się mechanizm zaprzeczania, wyparcia, tłumienia,
- pojawia się trans zmieniający poczucie czasu oraz występują dziwaczne odczucia płynące z ciała,
- pojawiają się objawy amnezyczne czyli niepamięci,
- obniża się poczucie kontroli w sytuacji stresowej,
- pojawia się obwinianie, oprawca potwierdza to poczucie winy (wdrukowuje).

Prawie w każdej klasie można znaleźć uczniów, którzy przyjmują postawę agresorów i tych, którzy są ofiarami. Całkowicie wyeliminować agresji się nie da, ale na pewno można złagodzić skutki jakie ze sobą niesie przemoc i agresja. Pierwszym krokiem może być nawiązywanie kontaktu i wzmacnianie prawidłowych więzi międzyludzkich, między rodzicami i dziećmi, między wychowawcami i wychowanekami, między nauczycielami i uczniami, między rówieśnikami.

Dzieci wychowywane w atmosferze przemocy wykazują przekonania, że:

- problemy, a szczególnie konflikty należy zawsze rozwiązywać z zastosowaniem przemocy,
- życie dziecka w poniżaniu i stałym zagrożeniu jest normalne,
- najbliższe, cenione i kochane osoby mogą zadawać ból fizyczny i emocjonalny,
- dziecko powinno być stale «przywoływane do porządku» za pomocą siły fizycznej i presji psychicznej.

I. DIAGNOZA

Na podstawie przeprowadzonych ankiet, rozmów indywidualnych z nauczycielami, pedagogiem, rodzicami, uczniami dokonamy oceny stanu bezpieczeństwa na terenie szkoły i poza nią, określimy z jakimi zachowaniami agresywnymi mamy do czynienia w naszej szkole i zapoznamy się ze skalą zjawiska agresji.

Kolejnym etapem działań będzie przeprowadzenie w klasach przez wychowawców badań socjometrycznych i opracowanie wyników. Poprzez przeprowadzenie diagnozy klasy istnieje możliwość wykrycia agresora (sprawcy) i ofiary w danej klasie, a w ten sposób będzie można określić grupę najbardziej agresywnych uczniów w szkole, ustalić przyczyny ich agresywnych zachowań oraz miejsc w szkole sprzyjających ich powstawaniu. Wyselekcjonowanie grup zwiększonego ryzyka (tzn. sprawców i ofiar) pozwoli podjąć odpowiednie działania naprawcze.

II. CELE GŁÓWNE PROGRAMU

1. Eliminowanie zachowań agresywnych i przemocy wśród młodzieży.
2. Wzrost poczucia bezpieczeństwa ucznia w szkole.
3. Integracja uczniów w szkole i wzmocnienie więzi między uczniami, nauczycielami i rodzicami we wspólnym działaniu na rzecz przeciwdziałania agresji.

DZIAŁANIA SŁUŻĄCE REALIZACJI CELÓW OGÓLNYCH

Aby podjąć przeciwdziałanie zjawiskom przemocy nauczyciele:

- potrzebują gruntownej wiedzy na temat mechanizmów uruchamiających zachowania agresywne na terenie szkoły i innych placówek, w których dzieci i młodzież przebywają przez dłuższy czas,
- muszą podjąć decyzję o włączeniu puli zachowań agresywnych do obszaru, na który mają wpływ i mogą wziąć za ten obszar odpowiedzialność,
- muszą mieć jasny obraz wartości i zasad, w imię których będą działać — mieć świadomość własnych zachowań i ich wpływu na inne osoby,
- potrafią wyodrębnić wszelkie postacie zachowań agresywnych z całego spektrum innych zachowań w klasie czy grupie,
- umieją dostrzegać i wzmocniać zachowania przyjazne, kooperatywne oraz być ich ilustracją,
- potrzebują wsparcia, niosąc wszechstronną pomoc dzieciom, które padły ofiarą przemocy,
- posiadają szeroki repertuar zachowań potrzebnych do pracy ze sprawcami i ofiarami przemocy w postaci powstrzymywania toczących się akcji, prowadzenia rozmowy w celu diagnozy problemu, ustalania rodzaju szkody, pomagania w odreagowaniu silnych emocji, ustalania konsekwencji naruszania reguł, posiadania planu kontroli efektów przeprowadzonej mediacji czy rozwiązania problemu,
- mają oparcie w innych nauczycielach i dyrekcjach swoich szkół oraz innych placówek,
- w sposób zdecydowany reagować na obecność w szkole osób obcych, które swoim podejrzanym zachowaniem stwarzają zagrożenie dla uczniów,
- mają możliwość współpracy z rodzicami osób o szczególnie destrukcyjnych zachowaniach i w razie potrzeby dysponować adresami miejsc, które mogą pomóc rodzinie z problemem przemocy lub zaniedbującymi swoje dzieci.
- Wszystkim rodzicom i wychowawcom można zaproponować swoisty dekalog:
  - nie upokarzaj dziecka, bo ono, tak jak ty, ma silne poczucie swojej godności
  - staraj się nie stosować takich metod, których sam w dzieciństwie nie akceptowałeś
  - pozwalaj dziecku dokonywać wyboru najczęściej, jak możesz
  - jeżeli zachowałeś się wobec dziecka niewłaściwie, przeproś je i wytłumacz się: nie bój się utraty autorytetu, dziecko i tak wie, kiedy popełniasz błędy
  - nigdy nie mów źle o dziecku, w szczególności w obecności innych osób
  - nie mów «zrobisz to, bo ja tak chcę»– jeżeli musisz czegoś zabronić zawsze to uzasadnij
  - jeśli wydajesz polecenia dziecku, staraj się nie stać nad nim i mówić «z góry swego autorytetu»

- nie musisz być za wszelką cenę konsekwentny, nie musisz być w zgodzie z innym dorosłym przeciwko dziecku, jeżeli wiesz, że on nie miał racji
- gdy nie wiesz, jak postąpić, pomyśl, jak ty poczułbyś się, będąc dzieckiem
- staraj się być czasem adwokatem własnego dziecka i rzecznikiem ucznia w szkole.

III. CELE SZCZEGÓŁOWE

1. Dostarczenie wiedzy na temat praw człowieka, dziecka i ucznia oraz procedur postępowania w przypadku łamania zasad.
2. Zdobywanie wiedzy na temat zachowań agresywnych.
3. Wykształcenie umiejętności rozwiązywania konfliktów oraz radzenia sobie z sytuacją agresji i przemocy.
4. Opracowanie środków zaradczych.

DZIAŁANIA WSPIERAJĄCE REALIZACJĘ CELÓW SZCZEGÓŁOWYCH

ZADANIA INFORMACYJNE

W celu dostarczenia wiedzy na temat praw człowieka, dziecka i ucznia oraz procedur postępowania w przypadku łamania zasad będą podjęte następujące działania :

1. wychowawcy i uczniowie poszczególnych klas mają obowiązek wspólnie opracować klasowy kodeks moralny [zał.1],
2. szczegółowo omówić prawa i obowiązki ucznia,
3. zapoznać młodzież z prawami człowieka i dziecka,
4. omówić system interwencji [zał.2],
5. przedstawić procedury w przypadku łamania obowiązujących zasad [zał.3],
6. kształtować świadomość w zakresie ponoszenia konsekwencji wynikających z popełnionych czynów,
7. wprowadzić działania prewencyjne w przypadku agresji, wagarów, itp.,
8. stosować system nagród i kar (formy zadośćuczynienia moralnego i materialnego) [zał.4],
9. zapoznać z formami oddziaływania na skrzywdzone dziecko [zał.5],
10. uaktualniać na bieżąco gazetkę informacyjną.

ZADANIA EDUKACYJNE

W celu zdobycia wiedzy na temat zachowań agresywnych należy podjąć działania:

- zdobyć fachową wiedzę na temat przyczyn zachowań agresywnych poprzez cykl szkoleń, warsztatów,
- udział w konferencjach o tematyce przemocy i agresji,
- organizacja i udział w spotkaniach szkoleniowych i kursach do doskonalących umiejętności wychowawcze,
- nawiązanie współpracy z innymi instytucjami i organizacjami w celu poszerzenia wiedzy,
- zobligowanie zespołu wychowawczego do podnoszenia kwalifikacji w przeciwdziałaniu agresji,

- wykorzystanie zdobytej wiedzy do prowadzenia zajęć edukacyjnych i terapeutycznych ze sprawcami przemocy, ofiarami przemocy oraz rodzicami obu tych grup,
- zaznajomienie uczniów z przyczynami zachowań agresywnych, rodzajami agresji,
- zakup wartościowych woluminów z ww. tematyki,

ZADANIA O CHARAKTERZE ALTERNATYWNYM

W celu wykształcenia umiejętności rozwiązywania konfliktów oraz radzenia sobie z sytuacją agresji i przemocy będą podjęte działania:

- stosowanie metod, form pracy i technik wychowawczych w pracy z uczniami, w celu przeciwdziałania agresji i przestępczości wśród młodzieży,
- dostarczenie uczniom alternatywnych sposobów rozwiązywania konfliktów,
- uczenie umiejętności zachowań tolerancyjnych i empatycznych,
- nauka metod opanowania i przewycięzania złości i agresji,
- trening asertywności,
- wzmacnianie poczucia własnej wartości poprzez zajęcia kompensacyjne,
- nauczanie umiejętności radzenia sobie z destruktywnymi emocjami, egotyzmem,
- opanowanie technik radzenia sobie z agresją własną i innych,
- ćwiczenie widzenia własnych działań i innych w długiej perspektywie czasowej,
- rozwijanie umiejętności wyrażania i rozpoznawania uczuć i emocji własnych i cudzych,
- kształtowanie umiejętności kontrolowania własnych reakcji emocjonalnych, przewycięzania złości, agresji, lęku,
- nauka umiejętności radzenia sobie ze stresem,
- pokazanie wzorców osobowych do naśladownictwa.

ZADANIA INTERWENCYJNE

ŚRODKI ZARADCZE NA POZIOMIE SZKOŁY

- Dzień poświęcony przeciwdziałaniu agresji w szkole.
- Większa kontrola podczas przerw międzylekcyjnych, częstsze interwencje.
- Więcej ciekawych zajęć pozalekcyjnych.
- Uruchomienie skrzynki zaufania.
- Doskonalenie i samodoskonalenie nauczycieli.
- Współpraca na linii dom– szkoła.
- Współpraca z Samorządem Uczniowskim– utworzenie grupy pomocy rówieśniczej.
- Współpraca z lokalnymi instytucjami

ŚRODKI ZARADCZE NA POZIOMIE KLASY

- Ustalenie regulaminu klasowego zawierającego normy postępowania zapobiegające agresji i przemocy– wyjaśnienie problemu, nagrody i kary.

- Przeprowadzenie badań socjometrycznych klasy w celu wyodrębnienia agresorów i ofiar.
- Przeprowadzenie cyklu lekcji wychowawczych zapobiegających agresji i przemocy.
- Gry, zabawy, literatura, wycieczki klasowe.
- Nauka przez współpracę– pomoc uczniowska.
- Wspólne zajęcia wzmacniające więzi między uczniami.
- Zebrania rodziców, indywidualne rozmowy.

ŚRODKI ZARADCZE NA POZIOMIE JEDNOSTKI

- Objęcie indywidualną opieką psychologiczno pedagogiczną agresorów i ofiar.
- Rozmowy z rodzicami uczniów, których problem dotyczy, w razie potrzeby w obecności dziecka.
- Pomoc ze strony neutralnych uczniów.
- Pomoc i wsparcie dla rodziców ze strony szkoły.
- Fachowa pomoc ze strony psychologa dla rodziców i uczniów szykanowanych (także szykanujących).

EWALUACJA PROGRAMU

Sprawdzenie czy opracowany program przyniósł oczekiwane rezultaty będzie oparte na przeprowadzeniu ankiet, wywiadów, obserwacji zachowań uczniów, ich reakcji, postaw społecznych oraz stopnia zainteresowania zajęciami. W ten sposób sprawdzimy, czy wytyczone w programie cele zostały osiągnięte, czy metody i formy pracy były właściwie dobrane. Po zakończeniu wszelkich działań zostanie opracowany pisemny raport, z którym zostaną zapoznani nauczyciele, rodzice i samorząd uczniowski.

ZAŁĄCZNIKI

[zał.1] PROPOZYCJE ZASAD PRACY NA LEKCJACH, KTÓRE MOŻNA UWZGLĘDNIĆ W KONTRAKCIE.

- * Niektóre dotyczą wyłącznie pracy na lekcjach wychowawczych
1. Obecność na zajęciach jest obowiązkowa.
  2. Udział uczniów w zajęciach jest dobrowolny.
  3. Zaangażowanie się w zadania jest uzależnione od stopnia gotowości ucznia.
  4. Każdy ma prawo do wyrażania własnego zdania na podejmowany w czasie zajęć temat.
  5. Jedna osoba mówi– reszta słucha nie przerywa wypowiedzi.
  6. Zwracamy się do siebie tylko po imieniu, nie stosujemy przezwisk.
  7. Nie oceniamy wypowiedzi koleżanki/kolegi.
  8. Nie stosujemy ocen, tzn. ani stopni szkolnych, ani też ocen– zdań, np. To jest głupie; to nie była mądra wypowiedź.
  9. Mówimy tylko w swoim imieniu.
  10. Nie rozpowszechniamy plotek.
  11. Nie obrażamy się i nie urażamy uczuć i godności innych, nie ośmieszamy się nawzajem.
  12. Mówimy o konkretnym zachowaniu, a nie o osobie.
  13. Każdy ma prawo powiedzieć: stop, gdy czuje, że jakieś pytania naruszają jego intymność.
  14. Nie mówimy o osobach nieobecnych na zajęciach.
  15. Zwracamy uwagę na wszystkich uczniów, szczególnie tych mniej aktywnych i wycofujących się.
  16. To, o czym mówimy, co dzieje się na zajęciach, jest naszą tajemnicą.
  17. Używamy przyzwoitych słów.
  18. Szanujemy cudzą własność.
  19. Na bieżąco wyjaśniamy sytuacje konfliktowe.
  20. Nie obiecujemy rzeczy niemożliwych.
  21. Pomagamy sobie nawzajem.
  22. Odpowiadamy za swoje słowa i czyny.
  23. Odzywamy się do siebie z szacunkiem.
  24. Przyznajemy się do błędów.
  25. Nie przerywamy sobie.
  26. Zachowujemy ciszę, nie mówimy naraz.
  27. Wspólnie rozwiązujemy problemy.
  28. Pokojowo rozwiązujemy konflikty.
  29. Kontrolujemy swój gniew.
  30. Pamiętamy, że agresja nie jest sposobem rozwiązania konfliktu i osiągnięcia celu.
  31. Nie wstydzimy się prosić o pomoc.
  32. Jesteśmy szczerzy.
  33. Zgłaszamy wszelkie agresywne zachowania wychowawcy lub Szkolnemu Rzecznikowi Praw Ucznia.
  34. Nie jesteśmy obojętni na krzywdę innych, na agresję wobec innych.
  35. Nie boimy się.
  36. Wspólnie podejmujemy działania na rzecz przeciwdziałania agresji.
  37. Wykonujemy polecenia nauczyciela.
  38. Nie chodzimy po klasie.
  39. Nie przeszkadzamy nauczycielom w prowadzeniu lekcji.

[zał.2] SYSTEM INTERWENCJI

W sytuacjach, gdy uczniowie są ze sobą w konflikcie, ale są to osoby o podobnej sile psychicznej lub fizycznej wystarczą tylko mediacje, podczas których nauczyciel pełni rolę mediatora. W sytuacji kiedy mamy do czynienia z przemocą główną metodą postępowania powinna być interwencja, polegająca przede wszystkim na powstrzymaniu sprawcy przed użyciem przemocy, ochronie ofiary, pomocy sprawcy w wyjściu z negatywnej roli. Podczas interwencji z każdym dzieckiem działamy osobno, nie przeprowadza się wspólnych rozmów sprawców i ofiar. Opracowano w naszej szkole konkretne procedury postępowania w sytuacjach przemocy, obowiązujące wszystkich nauczycieli.

Przerwanie przemocy to dopiero pierwszy krok w pracy ze sprawcą. Drugi to pomoc w zaprzestaniu pełnienia negatywnej roli i wypracowaniu konstruktywnych sposobów funkcjonowania w społeczności jest to trudna i żmudna praca, wymagająca od wychowawców i innych nauczycieli wiele czasu, cierpliwości, zaangażowania i pomysłowości. Poprzez dowartościowanie ucznia, tworzenie specjalnych sytuacji czy organizowanie zajęć edukacyjnych można pomóc mu nauczyć się zaspakajania swoich potrzeb w pozytywny sposób, rozwijania talentów, wykorzystania mocnych stron dla dobra innych.

[zał.3] PROCEDURA W PRZYPADKU UJAWNIENIA AGRESJI

1. Procedura zależna jest od rodzaju popełnionego czynu.
2. Powiadomienie rodziców.
3. Kontakt z policją (sekcja do spraw nieletnich).
4. Powiadomienie sądu rodzinnego.
5. Wyegzekwowanie zadośćuczynienia materialnego lub moralnego.
6. Pozbawienie pełnionej funkcji w szkole.
7. Praca społeczna na rzecz szkoły.
8. Obniżenie zachowania.
9. Przeniesienie do innej szkoły.

[zał.4] SYSTEM NAGRÓD I KAR

Sankcje, kary

1. Uwaga w dzienniku.
2. Punkty ujemne z zachowania.
3. Naprawienie szkody wyrządzonej innym (zadośćuczynienie materialne i moralne).
4. Powiadomienie rodziców.
5. Kontakt z policją (sekcja do spraw nieletnich).
6. Powiadomienie sądu rodzinnego.
7. Nagana na forum klasy lub szkoły.
8. Pozbawienie pełnionej funkcji w szkole.
9. Pełnienie dodatkowej funkcji w klasie lub szkole.
10. Praca społeczna na rzecz szkoły.
11. Obniżenie zachowania.
12. Przeniesienie do innej szkoły.

Nagrody

1. Punkty dodatnie z zachowania.
2. Pochwała, wyróżnienie na forum klasy lub szkoły.
3. Nagroda rzeczowa.
4. Dyplom.
5. List pochwalny do rodziców.

[zał.5] NAJCZĘSTSZE FORMY ODDZIAŁYWANIA NA SKRZYWDZONE DZIECKO

- uświadomienie jego praw do nietykalności osobistej i nienaruszenia godności;
- informacje o instytucjach zobowiązanych do świadczenia pomocy ofiarom przemocy;
- możliwość uzyskania pomocy od różnych organizacji, stowarzyszeń, fundacji pozarządowych funkcjonujących na danym terenie;
- znaczenie i sens korzystania z różnych form pomocy terapeutycznej (np. grupy wsparcia dla ofiar przemocy, grupy samopomocowe);
- motywowanie do podjęcia działań we własnej obronie;
- wskazanie sposobów i zachęta do pokonania lęku, wstydu i poczucia winy w zaistniałej sytuacji;
- wytłumaczenie mechanizmów powstawania przemocy, jej objawów i skutków;
- w indywidualnych przypadkach podjęcie interwencji w celu doraźnej pomocy osobie zainteresowanej.

Gwarancją niskiego poziomu agresji jest stanowczość, konsekwencja i tzw. styl uczestniczący.